

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2025
PEDAGOGIKA

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

U.I.Obidjanov	
Laboratoriya mashg'ulotlarining biologiya fanini o'zlashtirishga ta'siri.....	96
M.A.Abduxalilova	
O'quvchilarda ekologik madaniyat va barqaror rivojlanish tamoyillarini shakllantirish	100
M.A.Mamasaidova, M.X.Akbaraliyeva	
Boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga ko'paytirish amalini o'rgatishning interfaol usullari	107
G.S.Qosimova	
Tibbiy ta'limda matematik modellashirish orqali organizmning funksional holatlari va himoya-moslashuv jarayonlarini o'qitish usullari	112
S.R.Toshboyeva, L.A.Yusupova	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida kombinatorika elementlarini o'qitishda qo'llaniladigan asosiy qoidalar	117
A.A.Mirzaliyev	
Пути повышения эффективности системы морально-психологической подготовки и теоретическая модель ее организации.....	121
A.T.Akbarov	
Basketbolning jismoniy rivojlanish va salomatlikni mustahkamlashdagi muhim roli	127
S.M.Sidiqov	
Yosh voleybolchilarning jismoniy tayyorgarligini takomillashtirishda harakatli o'yinlardan foydalanish	132
Z.N.Usmonov	
Jismoniy madaniyat ta'limi va tarbiyasi jarayonini rejalashtirishga qo'yiladigan talablar.....	137
S.T.Xakimov, N.B.Komilova	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiya fani o'qitilishini tubdan takomillashtirish (basketbol sport turi misolida)	142
X.T.Xasanov	
Kasb-hunar maktablari o'quvchilarining kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarligi xususiyatlari	147
G.K.Yakubova	
Turli yoshdagi odamlarning har hil sharoit va hududlarda nafas olishini tahlil qilish	153
T.T.Yusupov	
Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun gimnastika mashqlari majmuini tuzish va uni o'tkazishga qo'yiladigan talablar	158
Y.J.Mirzaaxmedova	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarida o'zbek musiqasi tarixi bo'yicha bilimlarni shakllantirishning pedagogik jihatlari	164
A.M.Maxmutaliyev	
Umumta'lim maktabining boshlang'ich jismoniy madaniyat jamoasi faoliyatida innovatsiyalar.....	168
D.E.Yuldasheva	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning shaxsga yo'naltirilgan yondashuv texnologiyasi	173
Y.J.Mirzaaxmedova	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarida o'zbek musiqasi tarixiga doir bilimlarni rivojlantirishning pedagogik imoniyatlari	178
D.E.Yuldasheva	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy-kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning shaxsga yo'naltirilgan yondashuv modeli	182
L.E.Bobomurodova	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining ma'naviy va kasbiy sifatlariga qo'yilgan talablar	189
G.O'.Yuldasheva	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik refleksiyalash qobiliyatini rivojlantirish: komponentlar va ularning ahamiyati.....	194
E.K.Muxtarov	
Kvant mexanikasi fanidan amaliy darslarda masalalarni yechishning metodik jihatlari	194

UO'K: 37.02.026

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK
REFLEKSIYALASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH: KOMPONENTLAR VA ULARNING
AHAMIYATI****РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕФЛЕКСИВНОЙ СПОСОБНОСТИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: КОМПОНЕНТЫ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ****DEVELOPING THE PEDAGOGICAL REFLECTION SKILLS OF FUTURE PRIMARY
EDUCATION TEACHERS: COMPONENTS AND THEIR IMPORTANCE****Yuldasheva Gavxaroy O'rinboy qizi**
Urganch innovatsion university o'qituvchisi**Annotatsiya**

Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik refleksiya qobiliyatini rivojlantirish masalasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu qobiliyatning asosiy komponentlari — o'z-o'zini anglash, tahliliy fikrlash va o'zini-o'zi boshqarish qobiliyatlari tahlil qilinadi hamda ularning o'qituvchi kasbiy rivojlanishidagi ahamiyati yoritiladi.

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос развития навыков педагогической рефлексии у будущих учителей начальных классов. Также проанализированы основные составляющие этой способности - самосознание, аналитическое мышление и навыки самоуправления и подчеркнута их значимость в профессиональном развитии педагога.

Abstract

This article examines the development of pedagogical reflective skills in prospective primary school teachers. It also analyzes the main components of this skill - self-awareness, analytical thinking, and self-management skills - and highlights their importance in the professional development of teachers.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchilar, refleksiya, pedagogik refleksiya, refleksiv qobiliyat, o'z-o'zini anglash, tahliliy fikrlash, o'zini-o'zi boshqarish, pedagogik tafakkur, kasbiy rivojlanish, tanqidiy yondashuv, o'qituvchi kompetensiyasi, pedagogik tahlil, kasbiy o'sish, ta'lim jarayoni, pedagogik refleksiya komponentlari.

Ключевые слова: будущие учителя, рефлексия, педагогическая рефлексия, рефлексивная способность, самосознание, аналитическое мышление, самоуправление, педагогическое мышление, профессиональное развитие, критический подход, компетентность учителя, педагогический анализ, профессиональный рост, образовательный процесс, компоненты педагогической рефлексии.

Key words: future teachers, reflection, pedagogical reflection, reflexive ability, self-awareness, analytical thinking, self-management, pedagogical thinking, professional development, critical approach, teacher competence, pedagogical analysis, professional growth, educational process, components of pedagogical reflection.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayoni pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va ta'lim sifatini ta'minlashga qaratilgan. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik refleksiyalash qobiliyatini shakllantirish muhim masalalardan biri hisoblanadi. Chunki refleksiya qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi o'zining pedagogik faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda dars jarayonini doimiy takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Pedagogik refleksiya jarayoni o'qituvchining o'z faoliyatiga tanqidiy yondashishi, shaxsiy va kasbiy rivojlanish yo'llarini aniqlashi hamda ta'lim jarayonida samaradorlikka erishishiga xizmat qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, refleksiya qobiliyatining rivojlanganligi o'qituvchilarning o'quvchilarga individual yondashuvini yaxshilashiga, ta'lim metodlarini moslashtirishiga va innovatsion pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llashiga imkon yaratadi.

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining refleksiyalash qobiliyatlarini rivojlantirish

masalasi haqida so'z yuritar ekanmiz, pedagogik refleksiyalash qobiliyati komponentlarini aniqlab olishimiz zarur. Bular:

1. O'z-o'zini anglash: O'z-o'zini anglash bo'lajak o'qituvchi uchun juda muhim qobiliyatdir. Bu qobiliyat unga o'zining shaxsiy va kasbiy jihatdan qanday rivojlanayotganini kuzatishga, kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi. O'z-o'zini anglash orqali o'qituvchi quyidagi jihatlarni tushunishi kerak:

Kuchli tomonlari: Qaysi pedagogik usullarni muvaffaqiyatli qo'llay oladi? Qanday ko'nikmalar va bilimlar unga ta'lim jarayonida yordam beradi?

Zaif tomonlari: Qaysi sohalarida yaxshilanishi kerak? Qaysi pedagogik qiyinchiliklarga duch keladi va ulardan qanday chiqish yo'llarini topish mumkin?

Kasbiy yutuqlar: Bo'lajak o'qituvchi o'zining kasbiy faoliyatida erishgan yutuqlarini aniqlash va bu yutuqlardan ilhom olish orqali o'zini rivojlantirishda davom etadi.

Kamchiliklar: O'z faoliyatidagi kamchiliklarni anglash va ulardan saboq olish orqali o'qituvchi o'zining pedagogik qobiliyatlarini takomillashtirishi mumkin.

O'z-o'zini anglash qobiliyati o'qituvchiga o'z faoliyatini chuqur tahlil qilish va kelajakda yanada samarali o'qituvchi bo'lish yo'lida ishlashga yordam beradi. Bu qobiliyat bo'lajak o'qituvchilarning refleksiya qobiliyatini rivojlantirish jarayonining ajralmas qismidir.

2. Tahliliy fikrlash bo'lajak o'qituvchilar uchun refleksiya jarayonida juda muhim rol o'ynaydi. Tahliliy fikrlash qobiliyati o'qituvchiga o'zining pedagogik amaliyotini chuqur tahlil qilish, natijalarni baholash va kelajakda qayerda yaxshilanish kerakligini aniqlashga imkon beradi. Tahliliy fikrlash jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Ma'lumotlarni yig'ish: O'qituvchi dars jarayonida yuzaga kelgan vaziyatlarni, o'quvchilarning javoblarini va o'zining reaksiyalarini qayd etadi. Bu ma'lumotlar tahlil qilish uchun asos bo'ladi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: O'qituvchi to'plangan ma'lumotlarni chuqur tahlil qiladi. U darsda nima yaxshi o'tganini va qayerda qiyinchiliklar yuzaga kelganini aniqlashga harakat qiladi. Bu jarayonda o'qituvchi o'zining pedagogik usullarini, darsni o'tish texnikalarini va o'quvchilar bilan muloqot uslubini ko'rib chiqadi.

Natijalarni baholash: Tahlil jarayonida o'qituvchi erishilgan natijalarni baholaydi. O'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, ularning darsga bo'lgan qiziqishi, o'qituvchining darsni boshqarish qobiliyati kabi ko'rsatkichlar baholanadi.

Xulosalar chiqarish: Tahlil va baholash jarayonida aniqlangan natijalar asosida o'qituvchi kelajak uchun xulosalar chiqaradi. Bu xulosalar kelgusi darslarda qanday o'zgarishlar kiritish kerakligini, qaysi metodlar samarali bo'lishini aniqlashga yordam beradi.

Tahliliy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi pedagogik jarayonni doimiy ravishda takomillashtirishga intiladi. U o'zining faoliyatini tanqidiy ko'z bilan ko'ra oladi va bu orqali kasbiy o'sishga erishadi. Shu sababli, tahliliy fikrlash bo'lajak o'qituvchilar uchun muhim refleksiya vositasi hisoblanadi.

3. O'zini-o'zi boshqarish: O'zini-o'zi boshqarish qobiliyati bo'lajak o'qituvchilar uchun muhim refleksiv qobiliyat hisoblanadi. Bu qobiliyat o'qituvchiga o'z his-tuyg'ulari, fikrlari va xatti-harakatlarini nazorat qilish imkonini beradi. O'zini-o'zi boshqarish o'qituvchiga o'zini tinchlantirish, murakkab vaziyatlarda hissiyotlarini boshqarish va pedagogik faoliyatda samarali ishlashga yordam beradi. O'zini-o'zi boshqarish qobiliyatining asosiy jihatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Hissiyotlarni boshqarish: O'qituvchi o'zining hissiy holatini tan olishi va uni boshqarishni o'rganishi kerak. Dars davomida turli qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin va o'qituvchining o'zini tuta bilishi darsning umumiy muhitiga katta ta'sir ko'rsatadi. Masalan, o'quvchilarning faol bo'lmaganligi yoki darsdagi qiyinchiliklar o'qituvchini stressga solishi mumkin, lekin o'zini-o'zi boshqarish orqali u bunday vaziyatlarga to'g'ri yondashadi.

O'zini nazorat qilish: O'qituvchi o'zining xatti-harakatlarini nazorat qila bilishi kerak. Bu qobiliyat unga dars davomida o'quvchilarga nisbatan adolatli bo'lish, hissiyotlarga berilmaslik va muloqotda xushmuomala bo'lish imkonini beradi.

Tanqidiy yondashuv: O'zini-o'zi boshqarish orqali o'qituvchi o'z faoliyatiga tanqidiy ko'z bilan qaraydi. U o'zining kuchli va zaif tomonlarini tahlil qilib, ularni rivojlantirish ustida ishlaydi. Bu qobiliyat o'qituvchiga kasbiy o'sish va pedagogik mahoratini oshirish uchun o'z-o'ziga talabchan bo'lishni ta'minlaydi.

Doimiy rivojlanish: O'zini-o'zi boshqarish qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi o'zining kasbiy va shaxsiy rivojlanishi uchun doimiy intilishda bo'ladi. U o'zining tajribalaridan saboq olib, kelajakda ulardan foydalanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD

O'zini-o'zi boshqarish qobiliyati o'qituvchiga nafaqat o'zining hissiy holatini boshqarishda, balki darslarni muvaffaqiyatli o'tkazishda, o'quvchilar bilan samarali muloqot qilishda va pedagogik mahoratini takomillashtirishda ham yordam beradi. Bu qobiliyat o'qituvchiga o'zini doimiy ravishda rivojlantirishga va yuksak professionalizmga erishishga yo'naltirilgan tanqidiy yondashuvni shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Refleksiv qobiliyat o'qituvchiga pedagogik bilimlarni o'zlashtirish va amaliyotda undan foydalanish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Pedagog-psixolog olim Y.N.Kulyutkin "... o'qituvchi o'zining pedagogik mahoratidan foydalanib amaliy qarorlarni ishlab chiqishi va qabul qilishi jarayonlarini refleksiya predmetiga aylantirishi lozim". Buning uchun esa o'qituvchida bu jarayonlarni tahlil qilishning tegishli tafakkur usullari shakllangan bo'lishi kerak" deya ta'kidlaydi[1].

Pedagogik refleksiyani shakllanishi va rivojlanishi uchun aynan shakllanuvchi va rivojlanuvchi refleksiyada shart va sharoitlarni mavjudligi katta ahamiyat kasb etadi. Pedagogik refleksiyani birinchi sharti, rivojlantirishning dastlabki faoliyati hisoblanadi. Faoliyatning pedagogik tuzilmasini ishlab chiqib, unda quyidagi unsurlarni ajratadi: maqsad, motivlar, mazmun, moddiy ta'sir, ko'nikmalar, natija.

Pedagogik refleksiyani rivojlantirishning ikkinchi pedagogik sharti refleksiv muhit mavjudligi hisoblanadi. Refleksiv muhit – bu shaxs oldida ijtimoiypsixologik va kasbiy resurslarni mustaqil tadqiq qilish va o'ziga tuzatishlar kirib borish imkoniyatini ochuvchi shaxsni rivojlantirish shartlarining muayyan bir tizimidir.

Pedagogik refleksiyani rivojlantirishning uchinchi pedagogik sharti refleksiv faoliyat qatnashchilari o'rtasida subyektlararo munosabatlarni faollashtirish sanaladi.

Pedagogik refleksiyani rivojlantirishning to'rtinchi sharti pedagogik refleksiyani dolzarbligi hisoblanadi. O'qituvchi refleksiv faollashtirishda – o'z kasbiy pozitsiyasini qayta ko'rib chiqishga ehtiyojni dolzarblashtirib tahlil qilishidir. Bunday dolzarblashtirish shuni taqozo etadiki, refleksiya tufayli o'qituvchi faqatgina kasbga o'ralashib qolmay, o'z kasbiga boshqa inson nuqtai nazaridan ham qaray oladi, unga mutanosib munosabatni shakllantiradi.

Kasbiy refleksiya qobiliyati subyektda asta-sekin shakllanadi va odamlarda bir xil rivojlanmaydi. Refleksiyani til belgilari yordamida faoliyatga yo'naltirilgan fikrlash faoliyati ma'nosida tushunadigan G.P.Shedrovitskiyning fikricha, refleksiya subyektdan qo'shimcha bilimlarni va refleksiv vaziyatni tushunish uchun zarur bo'lgan protseduralarni talab qiladi, ular orasida:

Ushbu maqola mavzusiga bag'ishlangan tadqiqotlar tahlili bir paradoksni ochib beradi: bir tomondan, pedagogik faoliyatning o'zi tabiatan refleksiv xususiyatga ega, boshqa tomondan esa - refleksiya o'qituvchining kasbiy subyektligining ajralmas qismi sifatida amalda o'rganilmaydi.

Refleksiya turli soha olimlarining tadqiqot obyekti hisoblanib, odatda ongning o'ziga xos funksiyasi sifatida talqin etiladi. Bu funksiya predmetli faoliyat, ijtimoiy-psixologik munosabatlar yoki muammoli vaziyatlarda yuzaga keladigan muayyan to'siqlarni o'z-o'zini anglash orqali bartaraf etishga qaratilgan[2].

Ushbu funksiya ichki va tashqi ziddiyatlar paydo bo'lishi, kognitiv qarama-qarshiliklar kuchayishi natijasida faollashadi. Bu esa shaxsning o'ziga nisbatan bilish subyekti sifatidagi pozitsiyasini o'zgartirishga, o'z-o'zini anglash jarayoniga, ichki dunyosiga, shaxsiy fikr va kechinmalarini tahlil qilishga hamda o'zi haqida mulohaza yuritishga olib keladi.

Shunday qilib, refleksiya mahsuli individning o'z-o'zini anglashining sifatli tarkibiy qismlari bo'lmish yangi shaxsiy ma'nolar va qadriyatlar tizimini o'zida mujassam etadi. Bu tizim insonning o'ziga, boshqalarga va mavjud vaziyatga bo'lgan munosabatini sezilarli darajada o'zgartiradi.

MUHOKAMA

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik refleksiyalash qobiliyatini rivojlantirish bugungi ta'lim tizimida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Refleksiya qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini chuqur tahlil qila oladi, ta'lim jarayonida duch keladigan muammolarni aniqlab, ularga samarali yechim topadi hamda doimiy o'z ustida ishlashga intiladi.

Pedagogik refleksiya qobiliyatini rivojlantirish jarayonida **o'z-o'zini anglash, tahliliy fikrlash** va **o'zini-o'zi boshqarish** kabi komponentlar muhim ahamiyat kasb etadi. O'z-o'zini anglash qobiliyati o'qituvchiga o'zining kuchli va zaif tomonlarini, kasbiy yutuqlari hamda kamchiliklarini tan olish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida, uning pedagogik faoliyatini takomillashtirishiga zamin yaratadi.

Tahliliy fikrlash esa o'qituvchiga o'z dars jarayonini baholash, turli ta'lim metodlarining samaradorligini aniqlash va o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish imkonini beradi. O'qituvchining tahliliy fikrlash qobiliyati qanchalik rivojlangan bo'lsa, u shunchalik sifatli ta'lim jarayonini tashkil eta oladi[3].

Shuningdek, o'zini-o'zi boshqarish qobiliyati pedagogik refleksiya jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'qituvchi o'z his-tuyg'ularini boshqara olishi, stressli vaziyatlarda o'zini tuta bilishi va o'quvchilarga nisbatan adolatli yondashishi lozim. O'zini-o'zi boshqara olgan o'qituvchi ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishi, o'quvchilar bilan muloqotni rivojlantirishi va darslarda ijobiy muhit yaratishi mumkin[4].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, pedagogik refleksiyalash qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha tizimli yondashuv o'qituvchilik kasbining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining refleksiya qobiliyatini rivojlantirish uchun ularni amaliy mashg'ulotlarga jalb qilish, ta'lim jarayonida o'z tajribalarini baholash va pedagogik faoliyatini tahlil qilishga undovchi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, pedagogik refleksiya qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi nafaqat o'z kasbiy rivojlanishiga, balki o'quvchilarning ta'lim olish jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining refleksiya qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarlik jarayonining ajralmas qismi bo'lishi lozim[5].

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik refleksiyalash qobiliyatini rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarlik jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Refleksiya qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi o'z pedagogik faoliyatini chuqur tahlil qila oladi, ta'lim jarayonida duch keladigan qiyinchiliklarni anglaydi va ularga samarali yechim topadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, pedagogik refleksiya **o'z-o'zini anglash, tahliliy fikrlash** va **o'zini-o'zi boshqarish** kabi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi. Ushbu qobiliyatlar o'qituvchiga o'zining kuchli va zaif tomonlarini baholash, o'quvchilarning ehtiyojlarini to'g'ri anglash, samarali dars metodlarini tanlash hamda ta'lim jarayonini doimiy takomillashtirib borish imkonini beradi.

Shu sababli, bo'lajak o'qituvchilarning refleksiya qobiliyatini shakllantirish ularning kasbiy kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun amaliy mashg'ulotlar, dars jarayonini tahlil qilish va o'z ustida ishlashga yo'naltirilgan metodlardan foydalanish muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik refleksiyalash qobiliyatiga ega bo'lgan o'qituvchi o'z faoliyatida yuqori natijalarga erishadi, ta'lim sifati va samaradorligini oshiradi. Shunday ekan, bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining refleksiya qilishga o'rgatish ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishining ajralmas qismi bo'lishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Кулюткин Ю.Н. Рефлексивная регуляция мыслительных действий. //Под ред. О.К.Тихомирова. – М.: МГУ, - 1989.- С. 22-28
2. Ожиганова, Г. В. Рефлексия, рефлексивность и высшие рефлексивные способности: подходы к исследованию // Вестник Костромского государственного университета. — 2018. — № 4. — с. 56–60.
3. Ziyayev A.N. UMUMIY PEDAGOGIKA (PEDAGOGIK MAHORAT) O'QUV QO'LLANMA. QO'QON - 2020
4. Степанов С. Ю. Рефлексивная психология и рефлексивная практика // Рефлексивные процессы и творчество. Новосибирск, 1990.
5. Omonov H.T. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: Iqtisod-moliya 2009. - 240 b.